

9. Ha a kari személyzet önállóan szelektálna, előnyben részesítené a folyóiratokat a könyvek terhére.

A szelekció az állományfejlesztési politika ismeretén, a tudományos munka módszereinek értésén, képzelőerőn, a könyvkiadás és a bibliográfiai számbavétel ismeretén alapszik. A könyvkiadás, a könyvkereskedelem és a tudományágak irodalmának ismerete *fontosabb, mint a tárgykör ismerete.*

Ha az állományfejlesztést tehát a könyvtárra bizzuk, *a kart akkor sem szabad figyelmen kívül hagyni, mert döntő jelentősége van a könyvtár sikeressége szempontjából.* Több módon is segítségére lehet a könyvtárnak:

1. Bizonyos tárgykörökben egyes kiadványok „élettartama” rövid (pl. a természettudományok vagy a társadalomtudományok területén megjelenő egyes monográfiák). Ezek kiválasztását a felhasználóra (a karra) lehet bízni.
2. Ha jelzi, mi tartozik érdeklődési körébe, de a címek kiválasztását már a könyvtárosra bízza.
3. Retrospektív gyűjtemény kialakításában a szerzők, tudós társaságok, sorozati monográfiák, kiadványtípusok ismertetésével.
4. A selejtezés feltételeinek a meghatározásában.
5. Megismerteti a könyvtárosokat a tudományágak jellemzőivel, amelyeket azok a szelektálás során hasznosítani tudnak.

A szelektálás tehát a könyvtár feladata, de még mindig el kell dönteni, hogy személy szerint kire tartozzék. Ez a kérdés az állományfejlesztési munka szervezéséhez vezet; nézzünk meg néhány tipikus állományfejlesztési megoldást:

1. Referenz-bibliográfusok alkalmazása. A megoldás előnye, hogy rendszeres kapcsolatuk van az olvasókkal. Hátránya, hogy nincs idejük kellőképpen megismerni a könyvkereskedelmet és -kiadást.
2. 20 vagy még több könyvtáros, a könyvtár minden egységéből, egy-egy tanszéki könyvtárral kapcsolatos problémákkal foglalkozik. A megoldás hátránya, hogy a könyvtárosok munkaidejüknek csak töredékét (5–10%-át) fordíthatják állományfejlesztésre, így nem fektethetnek bele sok energiát.
3. Főállású bibliográfusok alkalmazása legalább a humán és a társadalomtudományok területén. Kisebb könyvtár esetén elegendő egy személy, nagyobb könyvtárban számuk 2-től 9-ig terjedhet. A szelektálás módja eltérő lehet, fontos azonban egy erre vonatkozó eljárás kidolgozása. A megoldás hátránya, hogy a főállású bibliográfus hajlamos arra, hogy elkülönülve a könyvtár más egységeitől, kutatógyűjteményeket építsen ki a hallgatók valóságos szükségleteinek figyelembevételével helyett.

A kurrens könyvek szelektálására van egy másik megoldás is. Ez a *jóváhagyó terv.* Ennek számos feltétele és előnye van. Mindenekelőtt minél pontosabban meg kell határozni a könyvtár profilját. Ez a tárgykör és a

szint meghatározásán kívül a kiadóra is vonatkozik. A jóváhagyó terv kiküszöböli azt a problémát, hogy ki szelektáljon. Rengeteg időt takarít meg a gyarapítási részlegek számára. Fontos annak ismerete, hogy az egyes kiadók profiljába mi tartozik. A jóváhagyó tervvel kapcsolatos követelmény továbbá, hogy az illetékes egyetemi kart pontosan tájékoztatni kell annak tartalmáról.

Végül a szerző ismerteti, hogy a szelektálással és az állományfejlesztéssel megbízott könyvtárosnak – véleménye szerint – milyen képzettséggel és tulajdonságokkal kell rendelkeznie. Ezek között szerepel az egyetemi végzettség valamely tudományterületen, továbbá könyvtári szakon. Magasfokú intelligencia, széles körű műveltség és tudás, magasfokú intellektuális érdeklődés, az emberekkel való foglalkozás képessége.

/RYLAND, J.: Collection development and selection: Who should do it? = Library Acquisitions: Practice and Theory. 6. köt. 1. sz. 1982. p. 13–17./

(Fazekas Zsuzsa)

A VINITI tudományos információs kiadványainak előállítás

(25 éves a VINITI nyomdai és kiadói kombinátja)

A VINITI nyomdai és kiadói kombinátja a Szovjetunió egyik legnagyobb és legkorszerűbb nyomdaüzeme.

Felépítése és alapvető feladatai

A kombinátot mint önfenntartó gazdasági vállalatot 1955-ben hozták létre. A VINITI-nek és kombinátjának, amely a tudományos információs kiadványok kiadásában az első helyen áll az országban, fő feladata a tudósok, mérnök-technikusok és szakemberek ellátása információval a természettudományok és műszaki tudományok területéről. Felépítése sajátos, és különbözik az ország hasonló nyomdaüzemeinek felépítésétől. A munka szervezésében alapvető szempont a technológiai folyamatok komplex gépesítése és automatizálása, a beérkezett anyagok feldolgozási határidejének csökkentése és az előállítás ritmikus körfolyamatának kialakítása.

A fejlődés legmodernebb iránya a számítógép, a fényszedés és az ofsetnyomás alkalmazására való áttérés. Mindezek lehetőséget adnak a tudományos információs kiadványok legfejlettebb formában való folyamatos előállítására.

A kombinát az elmúlt 25 év alatt sok változáson ment keresztül. Jelenleg öt fő feladatot lát el:

kiadás,
előállítás,
sokszorosítás,
terjesztés és propaganda,
letéti elhelyezés.

A kiadói tevékenység főbb feladatai:

a *Referativnyj Žurnal (RŽ)* anyagának előkészítése és szerkesztése, előállítása magasnyomással és fényszedéssel,

az *Ékspressz Informaciâ (ÉI)* sorozataihoz az eredeti anyag előkészítése, szerkesztése és ellenőrzése, valamint előállítása ofszetnyomással,

műszaki szerkesztés,
ábrák elkészítése,
korrektúra,

terjesztés, expedálás és propaganda.

A Szerkesztői–kiadói osztályt 1957 elején szervezték meg. Jelenleg a következő egységekből áll: az *RŽ* három ágazati osztálya, technikai szerkesztőség, kézirat feldolgozó, képszerkesztő, síknyomó, valamint terjesztési és reklám osztály.

Az előállítási feladatokat a magasnyomó, a fényszedő és az ofszetnyomó részleg, a kötetzet, az elektronnyomó részleg, továbbá a mágnesszalagos szolgálat számítóközpontja látja el.

A sokszorosítást a CIONT (Centr informacionnogo obespečenija nauki i tehniky – Tudományos és műszaki információellátó központ) végzi, míg a terjesztés és reklámozás egy, a kombinát kiadói részlegéhez tartozó osztály feladata.

A letéti funkciókat egy speciális, önálló csoport látja el.

A kombinát önálló, nem költségvetési szerv, de a VINITI központi irányítása alá tartozik, a kiadói igazgatóhelyettes egyben a kombinát igazgatója is.

Nyomtatott kiadványok

A VINITI legfontosabb tudományos információs kiadványai az *RŽ*, az *ÉI*, az *SI (Signal'naâ Informaciâ)* és az *INT (Itogi nauki i tehniky)*. A kombinát jelenleg évente mintegy 60 ezer kiadói ívet állít elő, a publikációk száma pedig csak a *RŽ*-ban több mint egymillió. Évente 250 füzet *RŽ*, 32 sorozat *ÉI*, 106 füzet *SI*, 100 kötet *INT*, kb. 150 szerzői, tárgy- és képletmutató jelenik meg. Mindezek évi összes példányszáma 7,6 millió. A nyomdai átfutási határidő az *RŽ*-nál 30–35 nap, az *ÉI*-nél 15 nap. A VINITI kiadványai mellett egyéb szakterületek információs központjainak kiadványait is itt állítják elő. Így a tudományos információs kiadványok tekintetében a kombinát az ország vezető nyomdaüzemévé vált.

A kiadói részleg tevékenysége

Fő feladatai a kéziratok végső előkészítése szedésre, az összes kiadói művelet ellátása, valamint a késztermék értékesítése és propagandája. Fontos helyet foglal el a kombináton belül a Képszerkesztő osztály is. Itt készülnek az ábrák – évente kb. 80 ezer – és itt ellenőrzik a grafikai anyag minőségét is.

A szedési folyamatok fejlődése

Kezdetben a kombinát csak hagyományos eszközökkel rendelkezett, és az összes kiadvány magasnyomással készült. A technológiát más, fejlettebb üzemektől vették át. A szedőírógép, az elektrofotográfias eljárás és más operatív eszközök fejlődésével, valamint az ofszetnyomás elterjedésével egyértelművé vált, hogy elengedhetetlen valamilyen új technikára való áttérés. E felismerés eredményeként 1963–1964-ben a Szovjetunióban elsőként itt vezették be a *futószalag rendszert*. Ez és a nehezebb segéd munkák gépesítése az *RŽ* előállítási határidejét mintegy felére csökkentette.

A 60-as évek elején kezdtek el dolgozni automatizált szedőgépeken, amelyek segítségével a kiadványok előállítása során sok időt és pénzt lehetett megtakarítani. A szedési eljárások további fejlesztése azonban alapvetően új gépeket és berendezéseket követelt.

Hazai gyártmányú fényszedő berendezések alkalmazása

1973-ban kísérletképpen munkába állították az első, *NFA-2* típusú szovjet fényszedőgépet. A kísérleti üzem során még két *ÉPF* típusú programozott szedőberendezés dolgozott.

A fényszedés technológiájának javítására speciális video-kontrollt és nyilvántartást is bevezettek, majd 1980-ban üzembe helyezték az első két tökéletesített *FA-500s* típusú fényszedőgépet. 1985-ig már a kiadványok egyharmadát, mintegy 20 ezer kiadói ívet fognak fényszedéssel előállítani.

Ofszetnyomás

Az elmúlt évek a nyomdászati eljárások tökéletesítésének és nagy arányokban való elterjesztésének éveit voltak. 1972-től négy nagysebességű, *Ultra Junior* típusú rotációs ofszetnyomógép működik a kombinátban, amelyen havonta 2,5 millió ívet nyomtatnak. A *Romayor* típusú kis ofszetgépeken havonta több mint 2 millió ív készül. Mivel a fényszedett szöveget célszerűbb

ofszet eljárással nyomtatni, ez az eljárás egyre inkább tért hódít. Míg 1972-ben az összes kiadvány 27%-a készült így, 1980-ban már 50%.

A kötészet automatizálása

1963-ban teljesen gépesített futószalagot helyeztek üzembe. Ezen a gépegyeségen az összes technológiai folyamat automatizált: az adagolás, a borítóba helyezés, a fűzés, a háromoldalas vágás, a kész anyag összeszámlálása és az ellenőrzés. A szalag teljesítménye egy műszakban – aprónyomtatványok esetében – eléri a 30 ezer darabot.

Az RŽ és más, 84x108/16 formátumú és 4–50 kiadói ív terjedelmű kiadványok előállítására 1967-ben teljesen automatizált futószalagot állítottak be, amely *Rotor-Binder* gépegyeségből, továbbító szalagból és két háromoldalas vágógépből áll.

A kötészet teljes gépesítése és automatizálása lehetővé tette a létszám csökkentését, annak ellenére, hogy az évente kibocsátott füzetek száma 40 millióról 51 millióra nőtt, és az átfutási határidő is a harmadára csökkent.

Új technika – számítógép

Ma már a felhasználóhoz nemcsak hagyományos hordozókon – papíron – jut el az információ. Az új lehetőségek egyike a *mágnesszalag*.

A mágnesszalagos szolgálat számítóközpontjában két harmadik generációs – *ESZ-1022* és *ESZ-1033* típusú – számítógép és egy *Optima-528* lyukszalag-írógép dolgozik. A két számítógép összteljesítménye 240 ezer művelet/s, a központi tároló kapacitása pedig 1,256 Mbyte.

1981-ig a kombinát 26 intézettel kötött szerződést adatbázisok mágnesszalagos szolgáltatására. Ezek közül a legtöbb köztársasági és ágazati műszaki–tudományos információs központ. A szerződések kiterjednek a VINITI adatbázisainak egész tematikájára: ez jelenleg 700 ezer dokumentumot jelent évente.

A kiadványok terjesztése

Az előfizetők információs kiadványokkal történő hatékony és gyors ellátása nagymértékben a Terjesztési és propaganda osztály munkájától függ, amely egyben meghatározza a kombinát munkájának gazdaságosságát is. 1981-ben az előfizetők száma elérte az 500 ezret.

Tájékoztató szolgálat

A tájékoztatás sajátos formája a *másolatkészítés*. A kombinát már 1957-ben megszervezte a *mikrofilmezést*, bár ekkor a megrendelők száma még nem volt jelentős. A kereslet a dokumentumok számának növekedésével és az információs kiadványok újabb formáinak megjelenésével egyre nőtt. 1967-ben szervezték meg az IMC-t (Informacionno-množitel'nyj centr – Információsokszorosító központ), amely a felhasználók számára mikrofilmet és másolatot készít a VINITI kiadványaiban publikált primer dokumentumokról. 1968-ban az IMC és a mikrofilm-részleg összevonásával létrehozták az ISC-t (Informacionno-spravočnyj centr – Tájékoztató központ), és 1970-ben ehhez csatolták a tudományos és műszaki könyvtárat is. 1977-ben az ISC átszervezésével alakult meg a CIONT.

Xerox labor

A laboratórium létrehozása lehetővé teszi minden típusú henger és lemez szelénézését, és ezzel hatékonyan segíti a kombinát munkáját.

Főbb gazdasági mutatók

A tizedik ötéves terv időszakában a kombinát termelése 25%-kal nőtt, mégpedig az üzem bővítése nélkül. E hatékonyság-növekedést a modern nyomdaipari követelményeknek megfelelő technika bevezetése, a technológia tökéletesítése, a drága anyagok olcsóbbakkal való helyettesítése tette lehetővé.

Összegzés

A tizenegyedik ötéves terv új feladatokat hárít a kombinátra, de egyben új lehetőségeket is nyújt a fejlesztésre. Ezek a modern számítástechnika és az új nyomdaipari gépek bevezetésének, valamint a nagy hatékonyságú technológiai folyamatok kidolgozásának évei lesznek.

/LEVŠTEJN, M. I.: Proizvodstvo naučno-informacionnyh izdanij VINITI (k 25-letiju Proizvodstvenno-izdatel'skogo kombinata VINITI) = Naučno-Tehničeskâ Informaciâ. 1. sor. 1981. 12. sz. p. 10–13./

(Molnárné Végh Anna)